

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ СТАНУ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

НТУ «Дніпровська політехніка»

Зуєва А.С.

Науковий керівник: к.т.н., доц. Крилова О. В.

Можливість належного розподілу та використання коштів держави визначається завдяки наявності в ній бюджетних відносин. Фінансовий ринок не обмежується лише одностороннім потоком коштів до суб'єктів господарювання, наприклад, держави чи органів місцевого самоврядування, маючи на меті поповнити їх грошовий стан, але також кожна сфера, що належить до економіки країни, має потребу у якісному фінансуванні її потреб та впровадженні інноваційних технологій, що змінюватимуть подальший розвиток напрямків їх діяльності. Тобто можна виділити грошові потоки, які надходять як до держави, так і з неї, і регулювання та затвердження таких потоків формуватимуть сутність бюджету.

За Бюджетним кодексом України, бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1].

Зміна стану бюджету, через регулювання складових – доходів та видатків, є актуальною темою, адже стабільність виконання фінансового плану може призвести до кращого економічного результату, що може стосуватися, наприклад, зменшення ризику негативного впливу зовнішніх криз на фінансове положення країни та соціальне благополуччя населення.

Як зазначалося вище, державний бюджет має дві частини – дохідну та видаткову. Дохідна частина формується у загальному фонді за рахунок податкових, неподаткових надходжень та офіційних трансфертів, а у спеціальному фонді за рахунок податків на власність, доходів від власності та підприємницької діяльності, інших неподаткових надходжень, інших податків та зборів, наприклад, екологічного податку. Видатки мають особливість розподілятися на соціально-економічні сфери, а саме: на державне управління, освіту, охорону здоров'я, соціальний захист та соціальне забезпечення, культуру і мистецтво та ін.

Затвердження державного бюджету ґрунтується на результуючому фінансовому стані – профіциті бюджету, тобто перевищенні дохідної частини над видатковою, або ж дефіциті – перевищенні видатків. Кожен з цих двох станів по різному впливає на загальний стан економіки. Профіцит державного бюджету схвалює можливість зарезервувати «вільні» кошти на наступні періоди, придбати на ринку цінні папери, погасити певну суму державного боргу, реалізувати проекти розвитку соціальних сфер. В країні також може відбуватися процес зменшення податкового навантаження на населення за рахунок розгляду ставок податку. За такого стану бюджету країна може виступати в якості кредитора на світовому кредитно-фінансовому ринку.

Протилежним до профіциту є дефіцит бюджету, який позначає неспроможність затвердженої доходної частини повністю покривати видатки держави. Через це збільшується потреба у додатковому залученні коштів шляхом отримання кредитних коштів, що приводить до збільшення боргового навантаження на бюджет.

У табл. 1 наведено дані з 2017 по 2021 роки щодо динаміки показників бюджету, за якими можна проаналізувати становище бюджету України.

Таблиця 1

Структура доходів та видатків державного бюджету

Показники/ рік	2017	2018	2019	2020	2021
Доходи бюджету, млн грн	793 265,0	928 108,3	998 278,9	1 076 016,7	1 296 852,9
Видатки бюджету, млн грн	839 243,4	985 842,0	1 072 891,5	1 288 016,7	1 490 258,9
Дефіцит (-)/ профіцит (+), млн грн	- 45 978,4	- 57 733,7	- 74 612,6	- 212 000,0	- 193 406,0

*сформовано автором на основі джерела [2].

З 2017 року відбувалася тенденція до зростання як доходів, так і видатків державного бюджету. Переважання видатків над доходами у 2017 році на 45 978,4 млрд грн відзначило фактичний дефіцит бюджету, який продовжував зростати до 2019 року. Раптова пандемія коронавірусної хвороби, що виникла на кінці 2019 року, викликала світовий обвал фондового ринку та глобальну фінансову кризу, і тому спричинила зміни й економічного становища України також. Необхідність залучати більше коштів на охорону здоров'я, виплату заробітної плати працівникам бюджетних установ, пенсії, соціальні допомоги, а особливо на обслуговування минулих державних боргів у сумі 346 млрд грн [3], збільшила видатки бюджету і потребу у його фінансуванні.

У 2020 році дефіцит державного бюджету виріс майже в 3 рази, складаючи 212 000,0 млн грн. Covid-19 заподіяв зменшення кількості підприємств і разом з цим вплинув на зменшення податкових надходжень до бюджету, які виплачували ті ж компанії. На прикладі того, як Covid-19 вплинув на дестабілізацію макроекономічних показників, в тому числі на ріст дефіциту, можна зробити висновок про те, що українська економіка все ще не в змозі здійснювати супротив задля збереження внутрішнього балансу на фінансовому ринку.

Розгляд структури бюджету, затвердження змін у бюджетній політиці, наприклад, надання пільг підприємствам задля підтримки їх рейтингу на економічному ринку, або ж допомога населенню, що постраждало від коронавірусної хвороби, призвели до того, що вже на кінець 2021 року ситуація виконання бюджету стала кращою: доходи виростили на 220 836, 2 млн грн, коли

до цього у 2018 році – максимум на 134 843,3 млн грн, видаткова частина була теж підвищеною до 1 490 258, 9 млн грн. Але незважаючи на стрімку тенденцію до зростання, дефіцит був зменшений на 405 406 млн грн.

За даними табл.1 можна стверджувати, що в Україні через щорічні переважання видатків над доходами, явище дефіциту набуло хронічного характеру.

Позиція «недофінансування» державних видатків породжує питання про формування джерел, завдяки яким грошові недостачі могли б покриватися. Фінансування планових витрат може відбуватися за рахунок отримання кредитів від міжнародних кредитно-фінансових установ, країн, осіб, випуску боргових цінних паперів, або ж емісії, але Національним банком України наразі фінансування дефіциту за рахунок емісійних коштів заборонено.

Кредитування дозволяє вчасно сформувати необхідний капітал та направити його на сфери, яким його не вистачало, але такий спосіб залучення коштів призводить до появи нового поняття – державного боргу. Країні, що має прогресуючий дефіцит бюджету як Україна, державний борг ставатиме тягарем, що впливає на соціально-економічне становище та фінансову незалежність. Державний борг має особливість потребувати вчасного обслуговування, виплати відсотків за користування, а також кінцевого погашення. У країні, що практично не має додаткових коштів для покриття дефіциту і новостворених кредитних зобов'язань, поставатиме запитання про ризик формування явища «боргової спіралі» та майбутнього рефінансування, тобто залучення нових кредитів для обслуговування попередніх.

Задля зменшення дефіциту державного бюджету, що може спричинити загрозу дестабілізації управління державним боргом, необхідно, по-перше, раціонально використовувати бюджетні кошти, виконувати рекомендації по зменшенню видатків та приймати обґрунтовані рішення щодо їх використання, по-друге, провадити ефективні антикорупційні заходи щодо незаконного використання бюджетних коштів, по-третє, запроваджувати збалансований та реальний до виконання державний бюджет та, по-четверте, дотримуватися порад Міжнародного валютного фонду.

Перелік посилань

1. Верховна Рада України: Бюджетний кодекс України: поточна редакція від 01.05.2022 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>

2. Електронний журнал «Мінфін»: Державний бюджет України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>

3. Електронний журнал «Економічна правда»: «Діра» в бюджеті – 300 млрд. Чи зможе уряд профінансувати такий дефіцит. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2020/07/27/663342/>